

Filozofsko-teološko promišljanje o ljudskom postojanju i pravilnoj upotrebi moći prema Bernhardu Welteu¹

SUZANA MASLAĆ*

• <https://doi.org/10.31823/d.32.3.5> •

UDK: 1:27-23Welte, B. • Pregledni članak

Primljeno: 23. listopada 2023. • Prihvaćeno: 14. listopada 2024.

Sažetak: Članak donosi filozofsko-teološko promišljanje Bernharda Weltea o ljudskom postojanju i pravilnoj upotrebi moći. Govor o ljudskoj moći uvijek polazi od govora o ljudskom postojanju. Cilja je rada prikazati ljudsku moć kao dio ljudskoga postojanja te u okviru istoga prikazati kako se ljudska moć treba upotrebljavati na ispravan način. Analizom Welteova predavanja iz 1960. godine dolazimo do zaključka kako je moć ona koja je duboko utkana u ljudsko biće i predstavlja određenu snagu koju samo ljudsko biće posjeduje. Samim postojanjem ljudsko biće već je i moćno. U vrijeme kriza posebice se govori o ljudskoj moći koja često premašuje granice dopuštenoga i dobrog, a na tom nam mjestu Welte nudi put koji će pokazati kako to pojedinac može upotrijebiti moć, a da pritom ne ugrozi slobodu i dostojanstvo onoga s kojim živi u društvenoj i političkoj zajednici te potrebu pouzdanja u Onoga koji je veći od svake krize i svake ljudske moći – Boga.

Ključne riječi: Bernhard Welte; postojanje; ljudska moć; Bog; nenasilje; Novi Zavjet.

Uvod

U okviru svoga promišljanja o osobi i ljudskom postojanju Welte je 1960. godine održao predavanje *O ljudskom posto-*

¹ Članak je napisan nakon održanoga znanstvenoga predavanja 16. siječnja 2023. godine pod naslovom *O ljudskom postojanju i pravilnoj upotrebi moći prema Bernhardu Welteu* u organizaciji Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta u Đakovu.

* Dr. sc. Suzana Maslać,
Katolički bogoslovni
fakultet u Đakovu,
Sveučilište Josipa
Jurja Strossmayera
u Osijeku, Petra
Preradovića 17, p. p.
54, 31 400 Đakovo,
Hrvatska, suzana.
maslac@gmail.com

janju i pravilnoj upotrebi moći.² Istoimeno predavanje Welte je održao i u listopadu 1959. godine ispred Udruge za znanost o politici u Koenigswinteru, a kasnije ga je ponovio i ispred freiburškoga političkoga društva.³ Treba napomenuti kako to nije jedini put da Welte održava neko od svojih predavanja ispred političkih i znanstvenih krugova, što samo upućuje na njegovu uključenost kao filozofa, teologa i katoličkoga svećenika u sve sfere tadašnjega društva te, u konačnici, da je njegova filozofsko-teološka misao bila priznata u tim krugovima. Sve služi čovjeku i čovjek se svime smije služiti u granicama koje poštuju slobode drugih. Bog je stvorio svijet i stavio čovjeka u središte toga svijeta.

Čovjek je postavljen da bude kruna svega stvorenja, o tome nam govori *Biblija*, i pozvan je da iz toga središta, gdje se okuplja sve što je stvoreno, upravlja svime, prirodom, ali i biljnim te psihičkim (životinjskim) svijetom. Čovjeku je dano da svime upravlja. Čovjek ima moć da vlada svime i bude gospodar svega, ta ista mu je od Boga povjerena. No treba istaknuti i kako čovjek ne može postati Bogom. To naravno može biti želja nekoga pojedinca koji se nalazi na vlasti i koji je možda zaboravio da smo konačna i ograničena bića.⁴ No valjalo bi da čovjek koji je postavljen da upravlja svime teži tomu da postane sličan Bogu u smislu da postane dobar, da postane pravedan i da ima odgovornost za svakoga onoga s kojim (su)živi. Bog je stvorio čovjeka i postavio ga da upravlja. Nisu to samo političari, nego svatko od nas upravlja svojim životom i svojim moćima, samo je na nama da upravljamo dobrotom, ljubavlju i istinom. Civilizacije nestaju kada čovjek postane nemoralan i rabi svoje moći na način da mu je sve drugo važnije od općega dobra i drugoga čovjeka. Kierkegaard će reći da je čovjek »bolestan na smrt«⁵, biće opterećeno brigom za vlastitu opstojnost i nezainteresiran za zbilju. Welte nam pokazuje put kako možemo ispravno upravljati i usmjeravati svoju ljudsku moć, kako postati bića na život i za život te kako pri tome ne povrijediti moć i slobodu onoga drugoga, uči nas kako ostati odgovoran na tom putu.

Cilj je ovoga rada prikazati Welteovo shvaćanje ljudskoga postojanja i djelovanja te pravilne upotrebe moći i kako čovjek može postati etičniji, moralniji, humaniji u svojem ljudskom postojanju i djelovanju poštujući pri tome onoga drugoga s kojim (su)živi.

² B. WELTE, Über das Wesen und den rechten Gebrauch der Macht. Eine philosophische Untersuchung und eine theologische These dazu (1960.), u: S. BOHLEN (ur.), *Gesammelte Schriften I/1 Person*, Freiburg – Basel – Wien, 2006., 190.

³ Usp. isto, 190.

⁴ Ovdje se možemo prisjetiti nekih rimskih careva, primjerice Kaligule, no treba biti svjestan kako je čovjek uvijek čovjek, a Bog ostaje Bog.

⁵ O ovome više u djelu: S. KIERKEGAARD, *Bolest na smrt*, M. Tab (prev.), Beograd, 1980.

1. Ljudsko postojanje i pravilna upotreba moći

Moć je za Bernharda Weltea u najsveobuhvatnijem i istodobno najosnovnijem smislu sposobnost pojedinca da bude, ono za što možemo reći jednostavno: sposobnost biti. Sve ono što ne može biti i za što ne možemo reći da jest, to uopće nije moćno. Stoga su, biće, u smislu postojanja bića, i moć, nerazdvojna određenja isključivo pripadna biću koje prepoznajemo kao osobu. Moć je, prema Welteu, osnovna osobina koja pripada biću kao takvom. U svojoj osnovi moć je uvijek ontološke prirode. Korijen ili temelj svake vrste moći leži u bitku bića kao takvoga, podudara se s njim i postaje jedno. Ovdje je riječ o bitku bivstvujućega kojemu je moć, odnosno snaga duboko utkana u postojanje. Ako promotrimo moć na taj način, snaga ili moć nije nešto što bismo mogli ili morali dodati bićima. U svojoj ontološkoj osnovi moć nije nešto izvanjsko ili pak slučajno, već se pojavljuje kao usko pripadna biću. Ona je osnovni dio bića. Moć ili snaga krije se upravo u činjenici da biće jest, da postoji. Ovdje dolazimo do još jednoga zanimljivoga Welteova tumačenja moći gdje on kaže da toliko koliko je biće postojeće, toliko je i moćno, odnosno snažno. Kada je riječ o prirodnim pojavama za koje često u govoru možemo izjaviti da su snažne, moćne, prvo treba spomenuti primjer groma, o kojem Welte kaže da je moćan jer mu je dano da bude izvršitelj svoga bića, pojavljuje se u obliku munje i na taj način ostvaruje. To nas vodi do sljedećega zaključka da ukoliko jesmo, ukoliko postojimo, utoliko smo moćni i snažni ostvariti vlastito postojanje. Djelovanje u sklopu vlastitoga postojanja jest ono što biće čini moćnim i snažnim, to je osnovna odrednica bića, po kojoj se razlikuje od svih drugih bića. U svjetlu te misli, svakako treba razlikovati živa bića koja posjeduju samosvijest i reflektiraju ponad svojih postupaka – čovjeka – od primjerice životinja, koje djeluju prema svojim nagonima. Stoga je moć, kao fenomen pripadan ljudskom postojanju, usko vezana za samoostvarenje, koje jedino osoba može ostvariti samim time što postoji, odnosno egzistira. U okviru ljudskoga postojanja fenomen moći susrećemo s jedne strane u carstvu prirode, a s druge strane u području ljudskoga života i postojanja. Welte smatra da je prirodna puna fenomena moći, no ta moć ostvaruje se na različit način od onoga osobi pripadnoga ostvarenja moći, gdje je ponajprije riječ o čovjekovoj sposobnosti za samoostvarenjem.⁶ Kao što smo već spomenuli, u prirodi postoji munja, postoji lav kao najsnažnija životinja i oni su također moćni, ali ne na način da su svjesni te iste moći. Munja i oluja čine se moćnima, ali one kao prirodne pojave nisu svjesne svoga činjenja i razorne moći u kojoj često uništavaju sve pred sobom. To je uistinu stvar prirode i prirodnoga poretka. One nisu svjesne svoje aktivne snage ni bitka koji je u njima, one nisu svjesne samih sebe na način da upravljaju svojim bićem,

⁶ Ovdje dolazimo do novosti koju Welte uvodi u svoj govor i promišljanje o moći, a to je upravo samoostvarenje koje je čovjek sposoban ostvariti samim time što posjeduje moć; čovjek je posjedovatelj moći i snage, koja je pak povezana s njegovim postojanjem.

kao što je to slučaj kod čovjeka koji je svjestan sebe i svojih činova. One ne mogu, kao što to osoba može, zauzeti stav i same odlučiti. U tome se nalazi osnovna i krucijalna razlika upotrebe moći kod osobe svjesne vlastita postojanja te prirodnih pojava i životinja koje nisu svjesne svoje moći niti kako upotrijebiti tu moć.⁷ One samo djeluju. O toj temi Welte kaže sljedeće: »Njihovo se biće događa kao svijest, ali to nije do njih samih. Jednostavno se dogodi.«⁸ Budući da pojave i bića u prirodi nisu kao čovjek i nemaju ljudsko postojanje, one zapravo nisu moćne, nego se čine moćnima onima koji ih promatraju. One su samo predane svomu biću. Iz toga se vidi kako je moć temeljna osobina bića. Moć se pojavljuje u području prirode u nepravilnom obliku, u smislu moći koja ne kontrolira samu sebe. S druge strane u području ljudskoga života zamjećujemo potpuno drukčije uvjete. Samo osoba u svom ljudskom postojanju odnosi se na svoje biće na način da obavlja svoje postupke i djelovanja s razumijevanjem. U tome je osnovna razlika između korištenja moći unutar prirode i kod životinja s jedne strane te čovjeka i njegove uporabe moći s druge strane.⁹ Osoba uvijek ostvaruje svoje biće sama, razumijevanjem i različitim postignućima u okviru svoga postojanja. Zato je jedino ljudsko biće među svim bićima koja poznamo sposobno za svoje biće. Sposobno u smislu ostvarenja vlastita bića. Budući da kontrolira svoje biće, snaga mu se čini – shvaćena kao moć koju treba razumjeti – u svom ispravnom i specifičnom obliku, dok se u prirodi pojavljuje samo u otuđenom i nepravilnom obliku.¹⁰ Zbog toga je kvalitativno drukčije kada osoba gradi ili uništava razvoj svoje moći bića ili kada to čine prirodne pojave poput oluje, munje ili vatre. Čovjek kao biće razuma zna što radi i to čini vlastitim snagama. Neograničeni horizont onoga što je čovjeku kao osobi otvoreno i onoga što mu pripada te u kojem se odvija njegovo postojanje Welte naziva svijet.¹¹ Cijelo čovjekovo postojanje odvija se u tom otvorenom prostranstvu koje obuhvaća sve mogućnosti i koje nazivamo svijetom. Čovjekovo postojanje u svijetu treba razumijevati u okviru onoga što se u svijetu doživljava kao moć, a to je svjetska sila. Moć označava čovjekovu sposobnost da ostvari sama sebe u okviru svijeta u kojem živi svoje postojanje. Onaj koji nešto želi znati, mora uključiti i drugoga u područje svoga svijeta, područje svojih mogućnosti. Na taj način čovjek postaje sposoban proširiti svoje biće na način da želi nešto novo saznati, naučiti i svi njegovi pokušaji usmjereni su k tomu. Isto tako i onaj koji se odrekne nečega, sposoban je za to da

⁷ O tome nas uči i filozofska antropologija kada donosi prikaz života i stupnjeva životnosti pripadnih biljnom, životinjskom (psihičkom) svijetu i ljudskom životu, koji je na najvišem stupnju postojanja i životne snage.

⁸ Usp. B. WELTE, *Gesammelte Schriften I/1 Person*, 193.

⁹ Usp. *isto*, 193–194.

¹⁰ Usp. *isto*.

¹¹ Usp. *isto*.

se odrekne i postaje svjestan toga čega se odrekao. Primjećujemo da se na taj način svjetska dimenzija ljudskoga postojanja pokazuje kao svjetska sila. Taj je smisao posebno vidljiv u okviru ljudskoga postojanja. Čovjek postaje moćan samo u susretu s drugim, u suživotu s njim. On je sposoban za susret i suživot na način da život shvaća kao poziv, predanost, ljubav i dobro kojim obogaćuje svoje postojanje.¹² Čovjek je uvijek bitno relacijsko biće, živi u zajedništvu s drugim čovjekom i čovjek je stvoren za zajednički suživot s drugim.¹³

Nadalje, kada se tiče ostvarenja moći, Welte kaže kako se ona (moć) ostvaruje pomoću zakona i zakonskih norma. Izvršitelj toga zakona jest upravo čovjek. Pravo samo po sebi učinjeno je i ostvareno uvijek čovjekovom snagom, a time i pokrenuto i postavljeno u ljudskoj stvarnosti.¹⁴ Na taj način, kroz bitnu dinamiku samoga zakona u ljudskoj sferi, nastaje ostvareni zakon, koji je preko ljudske moći postao vladajući u sferi ljudskoga »mi«, na primjer naroda ili zajednice nacija. Ostvareni zakon, pravni poredak koji je među ljudima postao konkretan i valjan, uvijek je istodobno i poredak moći, naime po tome što je to posebno vladajuće pravo: ideja u načelu, ali sada realizirana i time istodobno modificirana razvojem i uspostavljanjem ljudske moći.¹⁵ Pravni sustav istodobno je i poredak moći jer se ljudskom moći ostvaruje u ljudskom području. Međutim svaki poredak moći među ljudima ujedno je i pravni poredak, koji živi od zakona prema njegovu značenju i zahtjevu. Konkretni zakon, postavljen kao moć među ljudima, mjeri se čistom idejom jer uvijek je to umanjeni zakon, koji nikada ne ispunjava savršeno onu čistu mjeru u kojoj mora biti.¹⁶ No Welte smatra kako je i to ispravnije od čiste ideje: to je stvarnost u kojoj ideja zadobiva dimenziju konkretne, djelotvorne stvarnosti među ljudima. Zakon dakle ne živi u čistom obliku, ali utoliko je naglašeniji i stvarniji ukoliko se nalazi među ljudima u obliku konkretnih, moćnih poredaka, primjerice državnoga tipa.¹⁷ Ako je konkretni zakon neizbježno manjkav u odnosu na čistu ideju zakona, izbjeći će se, ali uvijek ostaje mogućnost, da postane snažna nepravda. I na tome mjestu Welte kaže kako je spomenuto krajnja i užasna mogućnost među ljudima, da se konkretan pravni poredak u cjelini pojavi kao silna nepravda. Prema našem autoru, toga bi se trebalo čuvati.¹⁸ U ljudskom djelovanju vidi se konkretna moć i pravni poredak. Ali upravo na toj razini, gdje je sve najvažnije i gdje se postavlja pitanje što učiniti

¹² Usp. isto, 198.

¹³ Usp. A. TAMARUT, Odnos vjere i razuma u svjetlu čovjekove stvorenosti na sliku Božju, u: *Bogoslovska smotra* 84(2014.)2, 245–261., ovdje 245.

¹⁴ Usp. B. WELTE, *Gesammelte Schriften I/1 Person*, 204–205.

¹⁵ Usp. isto, 205.

¹⁶ Usp. isto.

¹⁷ Za primjer se može uzeti rimski zakon: snosila ga je snaga Rimskoga Carstva.

¹⁸ Usp. B. WELTE, *Gesammelte Schriften I/1 Person*, 211–212.

i kako se koristiti ili pak ne koristiti moći, pitanje koje ostaje najotvorenije jest: Kako ljudi mogu postaviti sve pravedne zahtjeve i ostvariti sebe i svoje postojanje u okviru zakona i zakonskih regulativa te pravnih poredaka u okviru kojih se odvija suživot čovjeka s drugim čovjekom? Welte smatra kako je to pitanje »etosa moći« u najvišem i najodlučnijem smislu.¹⁹ To pak dalje znači da bi se živjela moć, u okviru ljudskoga postojanja, i kako bi se upotrebljavala na pravedan način (u okviru zakona), potreba je da čovjek bude mudar i da zna prosuditi o određenom djelu ili postupku. Autor kojega Welte kratko spominje u tom kontekstu promišljanja o moći jest Nietzsche.²⁰ Nietzsche tvrdi da čovjek pripada i treba biti vjeran zemlji. Svijetom ne vlada zakon (*logos*), nego kaos i život je označio kao borbu te je osnova svega volja za moć.²¹ Moć i snaga kod Nietzschea su visoko cijenjene te se čovjek treba povoditi za njima kako ne bi bio sluga, već gospodar. Welte ovdje navodi Nietzschea upravo u kontekstu njegova poimanja »volje za moć«, koja upozorava na sve ono čega se pojedinac, prema Welteu, treba čuvati pri upotrebi moći, koja pak želi ili može postati u tom spomenutom smislu neograničena.

Stoga ono što treba reći jest kako bi uporaba moći u zakonskom smislu trebala biti regulirana pravnim poretkom u okviru države u kojoj se provodi. Ona je sažeta u etičko pitanje i iz njega pak proizlazi znanje kada se moć smije upotrijebiti i kako se njome koristiti na određenom području. Ljudska prava, pri tome, uvijek treba zaštititi kako bi se izbjeglo ono na što Welte snažno upozorava, a to je nepravda koju moć svojim provođenjem može uzrokovati.

1.1. KONKRETNO OZBILJENJE MOĆI PREKO LJUDSKOGA POSTOJANJA

»Čovjek svojim postupcima i činima potvrđuje pitanje smisla svog postojanja, a svojim odgovornim ponašanjem zahtijeva za druge vlastiti hod prema bezuvjetnoj

¹⁹ Usp. *isto*, 212.

²⁰ Ovdje ćemo se posebno prisjetiti Nietzscheova nadčovjeka kakvoga nam predstavlja i propovijeda u svom liku Zarastustre. To je čovjek, reći će Nietzsche, koji kaže »ne« nestajanju i zaboravu, a izriče veliko »da« punom životu i na tom mjestu zasniva život. Zatim, još jedna važna misao u Nietzschea jest misao o vječnom vraćanju, koja je jedna od njegovih temeljnih misli koja ponajprije prikazuje ontičku strukturu svijeta i kozmičkoga poretka stvari. Nietzscheov pojam vječnoga vraćanja dokida suprotnosti između prošlosti i budućnosti, pa daje prošlosti značaj potencijalno budućega, a budućnosti čvrstoću i neizmjenjivost prošlosti. Ovdje i sam pojam osвете Nietzsche dovodi u pitanje jer ako bismo se nekomu osvećivali, to bi dovelo upravo do toga da nam se to isto i vrati poštujući koncept vječnoga vraćanja, zato je Nietzsche na neki način svojim konceptom ukinuo osvetu kao pojam jer do čega bi nas ista dovela osim da nam se stostruko vrati. No unatoč tom vječnom vraćanju istoga čovjek je taj koji izriče svoje veliko DA životu i može izdržati takav život. O tome više u: F. NIETZSCHE, *Also sprach Zarathustra. Ein Buch für alle und Keinen*, Hamburg, 2022., 6–22. i 109–113.

²¹ Usp. B. WELTE, *Gesammelte Schriften I/1 Person*, ovdje 80 i 203.

Tajni koja svojom objavom u svijetu ulazi u ljudski spoznajni obzor.«²² Kada je riječ o konkretnom ozbiljenju moći preko ljudskoga postojanja treba poći od činjenice kako se ljudska moć nalazi u biću, dok je svjetska moć ona koja je ovlaštena zakonom. Taj isti zakon zahtijeva da se ostvari snagom čovjeka. Zakon se ispunjava i ostvaruje preko čovjekove moći i time postavlja unutar ljudske stvarnosti. Ostvarenjem prava u ljudskoj sferi postojanja nastaje ono što se naziva ostvareno pravo. To isto (ostvareno pravo) ostvareno je preko ljudske moći unutar sfere ljudskoga »mi«, koje predstavlja neku zajednicu naroda. Ostvareno pravo, pravni poredak koji je postao konkretan i koji se primjenjuje među ljudima, uvijek je istodobno i poredak moći. Kada tumači pojam zakona, Welte polazi od toga da je zakon jedna transcendentna ideja koja postaje ostvarena pomoću stvaranja i uspostavljanja ljudske moći. Tako ostvaren i konkretan pravni poredak više ne promatramo kao transcendentnu ideju, nego ideju koja je ostvarila moć. Ta ista ideja nije strana ideji zakona jer upravo ljudska moć jest ona koja je ovlaštena zakonom. Pri tome svakako treba voditi računa o tome da svaki zakon, čak i kada nešto ograničava, bude donesen u prikladnom obliku koji će poštovati prava i dostojanstvo svakoga pojedinca. Budući da je čovjekovo biće ujedno i svjetsko biće, ljudska moć često se pokazuje kao nadmetanje ili natjecanje za vlast. U tom natjecanju svatko želi imati više utjecaja i više osobne moći. Stoga sva ljudska moć, iako često pozitivna, može biti i negativna, jer uvijek predstavlja i moć protiv nečega. To se najbolje vidi u konkurenciji među pojedincima koji se u nečem natječu, a žele pri tome ostvariti što veću moć ili čak potpunu prevlast.²³ Nadmetanje između moći i zakona u ljudskom društvu vodi k tomu da konkretno pravo među ljudima nikada ne može ostati potpuno i zauvijek stabilno. U međudržavnim sferama često se slično događa, a krajnost do koje to može dovesti jest rat, nasilni spor oko buduće moći jedne ili druge od sukobljenih strana. Pa čak se i rat vodi pod idejom zakona, zakona koji se bori da ne propadne, koji želi biti moćan da bi opstao u određenom povijesnom trenutku, a koji je u isto vrijeme s više strana osporavan. Na toj najvišoj razini uviđamo do čega sve može dovesti ugrožavanje moći između sukobljenih strana. Upravo na toj razini teško je utvrditi što je ispravno, a što pogrešno. Buduće pravo za koje se u jednom ratu treba izboriti još nije ostvareno i to svakako zahtijeva ostvarivanje osnovnih prava svih onih koji se sukobljavaju. Situacija u kojoj izbije rat može se nazvati olujom povijesti jer sve ono što se događa ne određuje samo pojedinac, nego cjelokupna zajednica, s jedne i druge sukobljene strane. Te situacije određuju sudbine ljudi i čovječanstva preko različitih ljudskih postupaka. Papa Franjo reći će

²² H. LASIĆ, *Fenomenologija i filozofija religije*, Zagreb, 2012., 312.

²³ Prisjetimo se samo ratova koje vode svjetski moćnici, u pozadini je svega želja za ostvarenjem što veće moći i prevlasti ponad onim slabijima, pri tome ne vodeći računa o onim slabijima i nezaštićenima.

u apostolskoj pobudnici *Evangelii gaudium* da »svijet razdiru ratovi i nasilje, svijet je ranjen raširenim individualizmom koji unosi razdor među ljude i okreće ih jedne protiv drugih dok teže za vlastitim blagostanjem. U različitim se zemljama ponovno javljaju sukobi i stare podjele za koje se vjerovalo da su dijelom prevladane. Od kršćana iz svih zajednica stoga traži osobito svjedočanstvo bratskoga zajedništva koje postaje privlačno i sjajno. Neka se svi dive kako se brinete jedni za druge, kako se uzajamno hrabrite i jedni druge pomažete i pratite na životnom putu: 'Po ovom će svi znati da ste moji učenici: ako budete imali ljubavi jedni za druge' (Iv 13, 35). To je ono što je Isus usrdno molio Oca: 'da svi budu jedno (...) u meni (...) da svijet uzvjeruje' (Iv 17, 21). Čuvajmo se napasti i zavisti! Nalazimo se na istoj lađi i plovimo prema istoj luci! Tražimo milost da se radujemo plodovima drugih, koji zapravo pripadaju svima nama.«²⁴ Iz toga razloga Welte naglašava kako trebamo učiti iz prošlosti²⁵, no imajući na umu da nikada ne treba kopirati prošlost. U tome je, zapravo, sadržano već spomenuto pitanje etosa moći jer jednostavno se mora postavljati pitanje o moći, ali uvijek imajući na umu prava i slobode svakoga pojedinca. Cijeli problem sažet je u jedno etičko pitanje, a to je kada i kako se može koristiti moći, kada ljudi smiju uzeti moć u svoje ruke. A kada mogu i trebaju postupati bez toga? Tim pitanjem dolazimo do onoga što nam je kršćanska objava i novozavjetna poruka ostavila kao baštinu, a što bi valjalo slijediti radi ostvarivanja pravednoga zakonskoga poretka, imajući pritom na umu očuvanje ljudskih prava od nasilja i svake vrste ugroze.

2. Novozavjetna poruka o nenasilju i njezino teološko značenje

Postoje bitne i središnje novozavjetne izjave i misli koje kao da govore o nenasilju koje je Bernhard Welte uzeo kao znakovite u promišljanju o ljudskoj moći.²⁶ Najvažniji temeljni tekst od kojega treba poći jest *Propovijed na gori* gdje stoji slijedeće:

»U ono vrijeme: Reče Isus svojim učenicima: Čuli ste da je rečeno: Oko za oko, zub za zub! A ja vam kažem: Ne opirite se Zlomu! Naprotiv, pljusne li te tko po desnom obrazu okreni mu i drugi. Onomu tko bi se htio s tobom parničiti da bi se domogao tvoje donje haljine prepusti i gornju. Ako te tko prisili jednu milju, pođi s njim dvije. Tko od tebe što zaište, podaj mu! I ne okreni se od onoga koji hoće da mu pozajmiš« (Mt 5, 38).

²⁴ FRANJO, *Evangelii gaudium. Radost evanđelja, Apostolska pobudnica o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu*, Zagreb, 2013., br. 99.

²⁵ Ovdje svakako treba napomenuti kako je Bernhard Welte mislilac koji djeluje u vremenu II. svjetskoga rata i koji je itekako upućen u strašna ratna zbivanja toga vremena i u tom kontekstu stvara i piše svoja mnogobrojna filozofska djela.

²⁶ Usp. R. SCHNEIDER, *Der Friede der Welt*, u: *Börsenblätter für den Deutschen Buchhandel*, Wiesbaden, 1956., 1378–1383.

Taj temeljni teološki tekst nije izoliran i usamljen u *Novom zavjetu*. To je posebno važno kada promatramo dijelove *Novoga zavjeta* koji govore o Isusovoj smrti i uskrsnuću kao središnjem događaju u novozavjetnom svijetu. U biblijskim izvješćima o Isusovoj smrti kaže se da je Gospodin, pustivši život, a s njim i nasilje ili moć života iz svojih ruku u ruke Očeve, donio novi život u Bogu i s njim pobjeđuje novi poredak i novo kraljevstvo. Zato stoji zapisano: »Ta na to ste pozvani jer i Krist je trpio za vas i ostavio vam primjer da idete stopama njegovim« (1 Pt 2, 21). Taj primjer koji nam Krist ostavlja postaje vidljiv u sljedećem tekstu: »Kaže mu tada Isus: Vрати mač na njegovo mjesto, jer svi koji se mača laćaju, od mača i ginu« (Mt 26, 52). Na ovome mjestu postaje vidljiv novi poredak života, koji nije od ovoga svijeta i koji se spominje u *Muci po Ivanu*: »Odgovori Isus: Kraljevstvo moje nije od ovoga svijeta. Kad bi moje kraljevstvo bilo od ovoga svijeta, moji bi se vojnici borili da ne budem predan Židovima. Ali kraljevstvo moje nije odavde« (Iv 18, 36). Ovdje možemo vidjeti kako Isusova smrt i uskrsnuće postaje temeljni događaj novozavjetnoga navještaja i time i temeljni model kršćanskoga postojanja. Welte smatra kako upravo taj događaj Isusove smrti i uskrsnuća nije događaj samo Isusove osobne sudbine, nego treba postati svima nama put osobnoga kršćanskoga postojanja. U tom smislu, svatko treba krenuti stopama Gospodinovim, i tu se prisjećamo sljedećega vrlo važnoga novozavjetnoga teksta: »Neka u vama bude isto mišljenje kao i u Kristu Isusu« (Fil 2, 5). Zapitamo li se što točno te riječi znače za nas i koje je njihovo teološko tumačenje i pozadina, put nas navodi na odgovor kako se ne trebamo koristiti vlastitim sposobnostima da budu i naša moć, u smislu da se nikada ne koristimo nasiljem u postizanju svojih prava. Unutar zemaljskoga poretka to, zapravo, znači upotrijebiti svoju moć, a da ju ne koristimo.²⁷ Ta poruka zasigurno može biti zbunjujuća, no treba gledati njezinu teološku pozadinu koja pogađa cjelokupno ljudsko postojanje. Kršćansko odricanje od moći ima kvalifikaciju ljubavi i o tome nam govori: »Bog je ljubav, i tko ostaje u ljubavi, u Bogu ostaje, i Bog u njemu« (1 Iv 4, 16). Nadalje objava Božje ljubavi počinje sljedećim tekstom: »U ovom je ljubav: ne da smo mi ljubili Boga, nego – on je ljubio nas i poslao Sina svoga kao pomirnicu za grijehе naše« (1 Iv 4, 10). Istodobno moć Božje ljubavi prema Sinu kazuje se ovim riječima: »Uistinu, Bog je tako ljubio svijet te je dao svoga Sina Jedinorođenca da nijedan koji u njega vjeruje ne propadne, nego da ima život vječni« (Iv 3, 16). Upravo te riječi predstavljaju objavu ljubavi u Isusu Kristu prema svakomu pojedincu koji se treba odreći nasilja i iskazati brigu o zadaći vlastitoga mu života u okviru kršćanskoga postojanja. To pak dalje znači kako oni koji žele živjeti novi poredak i novo kraljevstvo koje nije od ovoga svijeta moraju biti spremni u ljubavi se života odreći. Od kršćana se traži da se odreknu vlastita života i moći s obzirom na primjer koji nam je Isus Krist ostavio i da žive u skladu s Božjom objavom ljubavi

²⁷ Usp. B. WELTE, *Gesammelte Schriften I/1 Person*, 216–217.

u Isusovoj smrti. Kada je riječ o ljubavi Božjoj, treba spomenuti sljedeći novozavjetni tekst: »Tko će nas rastaviti od ljubavi Kristove? Nevolja? Tjeskoba? Progonstvo? Glad? Golotinja? Pogibao? Mač? Kao što je pisano: poradi tebe ubijaju nas dan za danom, i mi smo kao ovce za klanje. U svemu tome nadmoćno pobjeđujemo u Onome koji nas uzljubi. Uvjeren sam doista: ni smrt ni život, ni anđeli ni vlasti, ni sadašnjost ni budućnost, ni sila, ni dubina ni visina, ni ikoji drugi stvor neće nas moći rastaviti od ljubavi Božje u Kristu Isusu Gospodinu našem« (Rim 8, 35–39). Čitajući novozavjetne tekstove o upotrebi moći, jasno vidimo dva temeljna stava i osnovna modela koji često donose dijametralno suprotne izjave, no treba ih razumijevati kao govor o dvama svjetovima: ovom svijetu, zemaljskom; i onozemnom, novom svijetu na nebesima. Oba ta svijeta nosi Božja vlast, s jedne strane pravedna vlast naroda koji vlada nekim zemaljskim poretkom u okviru države i ima dužnost korištenja moći u određenim okolnostima zaštite svoga naroda, a s druge strane novi poredak koji propagira nenasilje iz ljubavi i poradi kraljevstva Božjega. Taj novi poredak govori o tome kako pojedinac treba trpjeti poradi ljubavi Božje, prepustiti se Bogu, njegovoj moći i njegovoj slavi. Ne će biti blagoslovljeni oni koji pobjeđuju, nego oni koji trpe progonstva radi pravednosti.²⁸ Ključno pitanje za nas jest kako pomiriti te dvije stvarnosti kada su i suprotstavljene jedna drugoj i donose različite poruke, na koji se način kršćanski snaći u prostoru ovoga svijeta, pa i politike ovoga svijeta. Welte ovdje donosi put kojim treba poći kako bismo ispravno razumijevali teološku poruku upotrebe ljudske moći. Kraljevstvo Božje i ono čovjekovo ovozemaljsko pripadaju zajedno jer Bog je Onaj koji je dao i povjerio ljudima postojanje u svijetu, a time i sposobnost i moć postojanja u svijetu, no s time i mogućnost i obvezu da pravedno iskoriste svoju moć i odgovornost. Isus Krist tu je kao pomirnica između Boga i ljudi i moli zaštitu svoga nebeskoga Oca za sve nas. O tome najupečatljivije svjedoči sljedeći novozavjetni tekst: »Ne molim te da ih uzmeš sa svijeta, nego da ih očuvaš od Zloga« (Iv 17, 15). Na tome mjestu postaje jasan središnji kršćanski imperativ koji govori o tome kako ne držimo postojanje u svijetu u vlastitim rukama, nego se trebamo prepustiti Bogu i duhu Božje ljubavi i na taj način živjeti s poretkom svijeta i usred svijeta. Riječ je o korištenju moći u duhu kršćanskoga odricanja od moći, u duhu žrtve i ljubavi i u tom smislu kršćani bi trebali djelovati u miru, mirnom rukom, ali s uvijek živom i, kako to Welte kaže, »pulsirajućom savjesti« kako bi ispravno upotrebljavali svoju ljudsku moć. Na ovome mjestu prisjetit ćemo se kako je J. Ratzinger lijepo rekao: »Čovjek je čovjekom po tome što beskrajno nadržasta samoga sebe. Prema tome on je to više čovjek što je manje zatvoren u sebe, što je manje ograničen. No zato je, najviše čovjek onaj koji je

²⁸ Usp. *isto*, 219.

najviše razgraničen, koji Beskonačnoga beskonačno ne samo dotiče već je i jedno s njim: Isus Krist. Proces očovječenja u njemu je zaista postigao svoj cilj.«²⁹

U konačnici, s kršćanske točke gledišta, valjalo bi da svaki pojedinac u kontekstu govora o ljudskoj moći bude svjestan vlastitih slabosti i očekivati spasenje od Božje moći i slave te živjeti s dubokim povjerenjem u ono što dolazi u vječnom životu. Welte nas vodi putem gdje će se sva ljudska moć i sve ljudsko odricanje od moći, ma kako ona bila velika i dojmljiva, u konačnici prelići u Božju moć i ljubav.

Zaključak

Bernhard Welte svojim doprinosom poimanju ljudskoj moći i pravilnoj upotrebi iste naveo nas je na promišljanje ispravnoga puta za upotrebu moći koja je u vrijeme današnjice često na granici između dopuštenoga i nedopuštenih sredstava za postizanje iste. Prisjetimo se samo ratova koji su bili u prošlosti, pa i onih koji obilježavaju aktualno vrijeme u kojem živimo. Pitamo se je li i u kojim je okvirima moguće određenom pojedincu koji se nađe u središtu određenoga sukoba upotrebljavati svoju slobodu, može li slobodno odlučivati i biti odgovaran za svoja djela. Pitaju li se oni vladajući koji upravljaju određenim sukobima ikada smiju li i mogu li upotrebljavati svoju ljudsku moć na taj način da ugroze sigurnost i živote drugih? Postoji li opravdanje za upotrebu svojih ograničenih ljudskih moći, ali koje ipak mogu biti razorne i uništiti čitava pokoljenja nevinih ljudi? Zasižno da je odgovor negativan na sva ta prethodno postavljena pitanja. I ovdje s Welteom možemo zaključiti sljedeće, koje će nas jedino dovesti do smislom prožetoga života. Treba napomenuti kako je Welte smatrao da je njegov veliki zadatak, nakon novovjekovne otuđenosti filozofskoga i teološkoga mišljenja, prevladati tu otuđenost, ali i otvoriti nove i plodonosne mogućnosti svomu mišljenju, za koje će se sigurno naći uporište i u vremenima današnjice. Welte je djelovao u XX. stoljeću, koje su obilježile mnoge katastrofe i lomovi, novi smjerovi u filozofiji i sveprisutna je bila faza velikoga tehnološkoga napretka. Iz toga je razloga upravo naš autor bio jedan od onih koji su stalno promišljali nove mogućnosti i načine kako bi se mogao ostvariti jedan »novi humanizam«, koji će biti sposoban pomiriti razlike koje postoje između napretka tehnologije i moći koju su mnogi na tom putu stekli te onoga običnoga življenja malenoga čovjeka, pojedinca. U pitanju je ovdje »budućnost onog ljudskog, čovjeka kao čovjeka«³⁰.

²⁹ Usp. J. RATZINGER, *Uvod u Kršćanstvo*, Zagreb, 2007., 234.; B. WELTE, Homousios hemin. Gedanken zum Verständnis und zur theologischen Problematik der Kategorien von Chalcedon, u: A. GRILMEIER, H. BACHT, *Das Konzil von Chalcedon III*, Würzburg, 1954., 51–80.

³⁰ Usp. B. WELTE, *Filozofija religije*, S. Kušar (prev.), Zagreb, 2016., 236.

Završno, ono što je važno naglasiti jest budnost i opreznost pri korištenju moći pazeći pritom na pojedince s kojima suživimo, poštujući njihove slobode i dostojanstvo te imati duboko povjerenje u Božju moć i ljubav koja je ponad svake ljudske ograničene i konačne moći.

PHILOSOPHICAL AND THEOLOGICAL REFLECTION OF HUMAN EXISTENCE AND PROPER USE OF POWER ACCORDING TO BERNHARD WELTE

Suzana MASLAĆ*

Summary: *The article presents Bernhard Welte's philosophical and theological reflections on human existence and the proper use of power. Discourse on human power always starts with the discourse on human existence. The paper aims to present human power as a part of human existence and show how human power should be used properly within the same framework. By analyzing Welte's lecture from 1960, we conclude that power is deeply woven into human beings and represents a specific strength that only human beings possess. By its very existence, a human being is already powerful. In times of crisis, we talk about human power that often exceeds the limits of what is permissible and good. Here, Welte offers us a path that will show how an individual can use power without jeopardizing the freedom and dignity of those with whom he lives in a social and political community and the need to trust in the One who is greater than every crisis and every human power – God.*

Keywords: *Bernhard Welte; existence; human power; God; non-violence; New Testament.*

* Suzana Maslač, Ph.D., Catholic Faculty of Theology in Đakovo, J. J. Strossmayer University of Osijek, Petra Preradovića 17, P. O. box 54, 31400 Đakovo, Croatia, suzana.maslac@gmail.com